

Агитатордын БЛОКНОДЫ

Бастыра ороондордын пролетарийлери, бириккилегери!

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
идеологический бөлүгү

1989 j.

июнь

6 №

Горно-Алтайская областная
библиотека им. М.Н. Галкина
пр. Коммунистический 28
Сектор общественно-полити-
ческой литературы

АЛТАЙДЫҢ БИЧИК ЧЫГАРУЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БӨЛҮГҮ

ДЕМОКРАТИЯНЫ ТЕРЕНЖИДЕР ЖОЛЛО

СССР-дин албаты-депутаттарынын выборлорын өткүргөн кўннин кийинде үч ай өттү. Эмди выборлорло колбой шакпырт, блааш-тартыш токтогон, токынаган кийинде өткөн жаан учурлу ишти шўўп кўрөлө, чокым јарт тўп-шўўлте эдер арга бар. Ол мынан ары РСФСР-дин ле јербойындагы Советтердин албаты-депутаттарын тудар выборлор өткүрерге тузалу болор.

Выборлор өткүрери керегинде жаңы Закондо Советтер выборлорды өткүрбей јат деп айдылганын областта кыйа баспай бўдўргенин темдектеер керек. Быјылгы выборлорды избирательный комиссиялар өткўрди. Андый да болзо, Советтер ле онын исполкомдоры выборлор өткўрериле колбулу сурактардын тууразында турбады. Кўп керектерди Советтер башкарып бўдўрди. Советтердин исполкомдоры избирательный комиссияларга јаантайын болужып, јомўлтў эдип тургандар. Олор партийный организацияларла кожо тўзўмўл лў јартамал-политический иш өткўрдилер.

Туулу Алтайдыг јеринде выборлор өткўрер 6 округ, 214 участок тўзўлгўн. Олор выборлор өткўрерине керектў бастыра документтерле јеткилделген. Бастыразы 163500 бюллетень, ол тоодо 46100 бюллетень алтай тилле кепке базылып белетелген. СССР-дин албаты-депутадына кандидаттардыг 46 мун, ол тоодо алтай тилле 10 мун экземпляр биографиязын кепке базып чыгарган.

Облисполком партиянын обкомыла кожо округтарда выборлор өткўрер комиссиялардын председателдеринин, аймак исполкомдордын ла горисполкомнын председателдеринин ле качыларынын јети семинар-јуунын өткўрди.

Выборлор өткўрерине белетенип турганы јаантайын облисполкомнын, горисполкомнын ла райисполкомдордыг шинжўзинде болгон. Бу сурактарды исполкомнын јуундарында шўўжип турган.

Выборлорго белетенген ишти областтын «Алтайдын чолмоны» ла «Звезда Алтая» газеттери, аймактардагы га-

зеттер бойларынын страницаларында элбеде көргүскөн, областьтын радиоберилтези, аймактардагы радиогазеттер ажыра жарлаган. Депутатка көстөлгөн ончо кандидаттар газеттерди ле радиоберилтени тузаланар аргалу болды.

Жербойындагы Советтер, партийный организациялар өткүргөн төзөмөл лө жартамал-политический иш выборлорды законды тын буспай өткүрер арга берди деп айдар арга эмди бар. Выборлор өткүрери керегинде Закон бузулганы керегинде облысполкомго бир де комыдал келбеди.

СССР-дин албаты-депутадына эки ле ошон көп кандидаттар көстөлгөн округтарда тын тартыжу болгон. Выборлор алдында өткөн жуундарда элден озо экономиканы тыгыдары, улустын жадын-жүрүмин жарандылары, ар-бүткенди чеберлеп корыыры жанынан жаан учурлу сурактар көдүрилди. Улусты чочыдып, соныркадып турган керектерди, башкараачы органдардын ижинде бар једикпес-тутактарды күүн-кайрал јоктон коскоргон. Андый болгоны совет улустын иш-политический эрчими тыгый бергенин көргүсти. СССР-дин албаты-депутаттары выборлорго келген программалары ол сурактар аайынча тургузылган.

Выборлор өткөнүн башка-башка бөлүктөп көргүскени кандый жаан иш өткөнүн билер арга берер.

Кандидаттарды көстөгөни. Бистинг областьта выборлор өткүретен округтар сайын иштеги коллективтердин 149 жууны ла конференциязы, улус јуртаган јерде көп жуун өткөн. СССР-дин албаты-депутадына округтар сайын бастыразы 33 кандидат көстөлгөн. Ол тоодо 30 кандидат национально-территориальный беш округта көстөлдү, ого үзеери общественный организациялардан 32 кижии СССР-дин албаты-депутадына кандидат болзын деп шүүлте эдилген. Андый жуундар, пленумдар ла конференциялар текши Союз учурлу 73 общественный организацияда өткөн.

Областьта иштеги коллективтерде ле общественный организацияларда СССР-дин албаты-депутадына кандидаттар көстөйтөн бастыразы 222 жуун өткөн. Кажы ла жуунда орто тооло беш кижии куучын айткан.

Ол ок өйдө выборлор өткүрери керегинде Законнын албаты-депутадына кандидат көстөөр ээжи аайынча 37-чи статьязынын некелтелери бузулган учуралдар бар болды. Иштеги коллективтерде кандидаттар көстөгөн сегис жуунды округтын комиссиялары улустын закон ло керектү тоозы ас эмезе жуун өткүрер ээжи бузулган учун јөптөбөгөн.

Маймада мотор ремонттор заводтын коллективи СССР-дин албаты-депутадынын кандидадына предприятиени технический жеткилдеер болуктин инженери Г. Ф. Каланаковты костогон. Же ол жуунда коллективтин тал-ортозынан ас улус турушкан болордо, жуун кандидат костоор право жок болуп чотолды. Анайда Г. Ф. Каланаковтын кандидатуразы отподи.

Жабагандагы совхозтын директоры В. И. Ялбаковты СССР-дин албаты-депутадына кандидат эдип, окко коллективтерле кожо агрокомбинаттын Кан-Оозы аймакта иштеп турган болук ишчилер костогон. Бу ишчилер коллектив деп адалатан юридический учуры жок болгон. В. И. Ялбаковты бу ок аймакта XXII партсъездтин адыла адалган колхозтын коллективи костогони база жастыра деп темдектелген.

Округтардын комиссиялары Маймада Г. Ф. Каланаковты жастыра костогон деп жаратпады. Анайда ок Коксуу-Оозы аймакта Амурдагы совхозто малчылардын бригадири Л. И. Кажикованы депутатка кандидат эдип костогонин округтагы жуун жаратпаган. Л. И. Кажикованы совхозтын коллективинин текши жуунында эмезе конференциясында эмес, фермалардагы жуунда костогони жастыра, СССР-дин албаты-депутадына кандидаттар костоори жанынан ээжини бускан окко до учуралдар бистин областта бар болды.

Бистин областта общественный организациялардан кандидаттар адалган да болзо, бир де кандидат костолбогон. 68 номерлу Горно-Алтайский территориальный округ аайынча кандидаттар костооринде ас коллективтер турушкан. Онын да учун бу округта сок жагыс кандидат болгон. Депутатка кандидат эдип ишмекчи кижини костоор чокым ууламжылу иш отпогон учун, Туулу Алтайдын ишмекчилеринен бир де кизи СССР-дин албаты-депутадына тудулбады.

Округтар сайын жуундар одордон озо жузун-башка шылтактардан он кизи бойлорынын кандидатуразын онон ары шуужерин токтотсын деп угузу эткендер. Олордын сурагына округтардын комиссиялары жопсинген. Анайда 706 ла 710 номерлу округтарда жагыс кандидаттан арткан. Уч округта — 707, 708, 709 номерлу округтарда жуундарда шуужерине он алты кандидат арткан.

Выборлор алдында округтарда откон жуундар. Андый уч жуун откон: Турачакта, Кан-Оозында ла Акташта. Олордо аймактардын, иштеги коллективтердин чыгартулу улузы тен тоолу турушкан. Ол жуундар жакшы отконин темдек-

теер керек. Бастыразы 796 кижн турушкан, 98 кижн куучын айткан. Избирательдер ол жуундарда ончо кандидаттарла, оlorдын программаларыла таныштылар.

Жуундарда эки кандидат бойлорын костобозин деп сураганына жопсинген. Арткандарын шуужеле, жажытту ун бергени ажыра алты кижини СССР-дин депутадына кандидат эдип костогон. Он кижини кандидатка костобогон.

Эмди мынан арыгы выборлордо округтар сайын жуундар откюрбес керек, ненин учун десе, оlorдо «керек жок», «жамылуларга жарабаган» улусты туура таштаар арга бар деп айдыжат. Мен бодозом, выборлор алдындагы жуундар кандидаттардын программанын тунейлештирип шуужерине керекту. Жаныс ла андый жуундарды депутатка кандидат эдип чындап ла талдама кижини талдап алатан амадула жакшы белетеп откюрер керек.

Кандидаттар избирательдерле тушташканы. Андый ун жуустен ажыра туштажу болгон. Оlorдо 37 мунг кижн турушкан, эки мунга шыдар кижн куучын айткан, же оныла коштой туштажулар откюреринде жастыралар база бар болды. Коп жерлерде темдектелген туштажу болбой турган. Кезиктеринде эки кандидат кожо турушпаган.

Ун бергени. Округтардын ла участоктордын комиссиялары, Советтердин исполкомдоры выборлор откон кунде ун берерине жакшы белетенген. Ончо жерлерде унди жажытту берген. Спсикторго бичилген 121140 кижиден ун береринде 111216 кижн турушкан, эмесе 91,9 процент. Улаган, Чой, Кан-Оозы ла Кош-Агаш аймактарда ун береринде избирательдердин — 97 проценти, Горно-Алтайск городто — 85. Майма аймакта — 90,7 проценти турушкан.

1380 бюллетень урелген деп чотолды. Ненин учун десе, оlorдо бичилген эки кандидаттын биружин кырбаган. Туудулган депутаттар учун избирательдердин 67,4 проценти унин берген.

Выборлорго белетенеринде кандидаттар учун агитация уян болгонын, бу иште кандидаттардын будумжилу улусы эрчимду турушпаганын темдектеер керек.

Участоктордо комиссиялардын кезиги выборлорго белетенери жанынан жербойындагы органдардын ла общественнын организациялардын ижин коомой шиндегендер. Округтардагы ла участоктордогы комиссиялардын качыларын закондо айдылганы аайынча иштег жайымдабаган учуралдар бар болды.

Выборлор өдөр күннинг алдында городто ло аймактарда ончо јерлерде улус бастыра текши көрзин деп, јапшырып ла кадап салган кычыруларды, депутатка кандидаттардын биографиялу плакаттарды кодорып, алып салганы база јастыра.

Выборлор демократия элбеп ле теренжип турган айалгада өткөн деп, бүгүн айдар арга бар. Келер выборлордо оны там элбедери керектү.

Москвада СССР-дин албаты-депутаттарынын баштапкы съезди өтти. Съездтин ижинде бистин областтан национально-территориальный округтар аайынча тудулган албаты-депутаттар — КПСС-тин обкомынын баштапкы качызы В. В. Гусев, Көксуу-Оозы аймакта Сугаштагы орто школдын директоры В. К. Ерелина, КПСС-тин Ондойдогы райкомынын баштапкы качызы А. В. Илаков, Алтайский крайисполкомнын председатели А. А. Кулешов, Чой аймакта Паспаулдагы совхозтын директоры Д. Е. Плетенецкий, 68 номерлү территориальный округ аайынча тудулган албаты-депутат — КПСС-тин Төс Комитединин керектерин башкараачы Н. Е. Кручина туруштылар.

Д. ТАБАЕВ.

облисполкомнын качызы

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЛЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ҮРЕДУНИ ЖАҢЫРТА ТӨЗӨӨРИ

Бүдүн жарым жыл мынан кайра, 1987 жылда 3 ноябрьда, КПСС-тин Төс Комитеди «Ишкүчиле жаткандардын политический ле экономический үредүзинин системазын жаңырта төзөөри керегинде» жөп жараткан. Онон бери өткөн өйдүн туркунына бу жөпти бүдүрери жанынан бистин областьтын партийный организациясында керектү иш өткөн.

Школдорды ла семинарларды төзөөринде, олоордо негизги үрөнетенин жартаарында демократиянын ээжилери тузаланылды. Кезик политшколдордо пропагандисттерди үрөнеечи улус бойлоры туткан.

Шебалин, Чой, Кан-Оозы аймактарда иштеги коллективтерде политүредү өткүреринде КПСС-тин райкомдорынын качылары, аймактын башкараачы ишчилери туружып жадыйлар. Үрөнип турган темалардын сурактарын элбеде шүүжип, үрөнеечилердин берген шүүлтөлерин жууп, иште тузаланарын төзөп турган парторганизацияларда политүредүнүн тоомжызы бийиктеди, улус үредүгө жылбиркеп келип, соныркап үрөнгилейт.

Политшколдо ло семинарда үрөнип турган темалар аайынча КПСС-тин өдүп келген жолун, орооннын социально-экономический өзүминин сурактарын, бойынын коллективинин ижин, бүдүрип турган задачаларын шүүжери, блааш-тартыш болуп турары үредүнүн идеяный кемин бийиктедет, практический учурын тыгыдат. Мында пропагандисттен көп керектер камаанду. Үрөнеечи улус айткан жүзүн-башка шүүлтөлерди бириктирери, текши ле чике түп-шүүлте эдери пропагандисттен, онын билгиринен, таскадузынан камаанду.

Пропагандистти жаңыртулар болуп турган бүгүнгү күннин негелтелерине жарамыкту эдип белетеп алары жанынан жаан ишти КПСС-тин обкомында политүредүнүн туразы, партиянын райкомдорында политүредүнүн кабинеттери өткүрип турулар. Улай ла өдүп турган семинарларда жайым куучын, «иштү ойындар», «тегерик столдор» өдөт. Аймактарда

семинарлардын көп нургуны баштамы парторганизацияларда өдүп жат.

Же андый да болзо, политический ле экономический үредүнинг системазын жаңырта төзөөри жылбай туру, мында көп једикпестер ле тутактар барын айдар керек. Элден озо пропагандисттердин курстарына ла семинарларына, марксизм-ленинизмнин университедине көстөлгөн улус келбейт.

Темдектеп алза, марксизм-ленинизмнин университединде, курстарда ла семинарларда үредү өдөрине Улаган аймактаң көстөлгөн пропагандисттердин јүк ле 20 проценти, Оңдойдонг — 33, Шебалин аймактаң 36 проценти келген.

Бисте кичеенип иштебей турган пропагандисттер база учурайт. Андый улус коммунисттерди, ишкүчиле јаткандарды үредү ажыра жаңы керектерге көдүрип болбойтоны јарт. Је баштамы партийный организациялар, партийный комитеттер оморды солыыры јанынанг кичеенбей јадылар.

Пропагандист үредү өткүрерине кичеенип белетенип турган, үренеечи улус политшколдогы ла семинардагы үредүге акту бойынын күүүниле келип, јилбиркеп үренип, үредүден ишке туза болуп турган тушта үредүни жаңырта төзөп, једимдү эдиң алдыс деп айдар аргалу болор.

Јашөскүримнин ортодо үредү өдүп турганында јаан једикпестер бар. Бу јуукта КПСС-тин обкомынын качыларынын јуунында Майма аймакта комсомолдордын үредүзи төзөлгөнни керегинде суракты шүүшкен. Оноң озо аймактарда јашөскүримнин үредүзи кандый ууламјылу болгонын шиндеп көргөн. Комсомолдордын политшколдорында үренип турган улустын шүүлтелерин анкета ажыра сурап уккан. Керектер коомой, үредү уян өдүп турганы јарталды. Үренер болуп күүнзеген јашөскүримнин тал-ортозы үредүге келбей јат. Политшколдордо өдүп турган үредүнинг идейно-теоретический кеми јабыс.

Көп хозяйстволордо ло предприятиялерде комсомолдор ло јашөскүрим ишти чике төзөйтөнин, хозрасчетты билбес. Кезик јиит улус неге де амадабай, кичеенбей турганы чочыдат. Мында политүредү болужар учурлу болгон. А болужып турганы эмди тургуза билдирбейт.

Комсомолдордын политүредүзи јиит уулдардын ла кыстардын амадуларына ла јилбүлерине јараар, оморды јакшы кылык-јаңду эдер, жаңы једимдерге оморкодор учурлу. Јашөскүримди политический ле экономический үредүге јилбиркедерге болуп, ченемелдү ле тоомјылу пропагандисттер керектү.

Ишкүчиле јаткандардын политический ле экономический үредүзин, комсомолдордын политүредүзин јанырта тӱзӱринин јаан учурлу задачаларынын бирүзи — улусты үренерине јилбиркедери, ол ажыра үредүни јүрүмле, бүдүрип турган ишле колбоштылары.

Ол јанынан бисте бир эмеш ченемел јуулды. Партийный үредүде акту бойынын пландары аайынча үредү ӱткүрери там ла элбеде таркай берди. Анайда эткени текши үредүзинин кеми түйей эмес коммунисттердин үредүзин чике тӱзӱӱр арга берип јат. Былтыргы үредүлү јылда акту бойынын планыла 150 коммунист үренген болзо, быјыл 250 коммунист үренди.

Кезик јерлерде анчада ла јашӱскүримнин ортодо, комсомолдын политүредүзинде «блааш-тартышту (дискуссионный) клубтар» таркап баштады. Олордын тоозы эмди тургуза ас — бастыра областта 12 клуб бар. Горно-Алтайск городтогы, Шебалин ле Майма аймактардагы клубтар сүреен јилбүлү иштей бердилер. Олордо турушкан јашӱскүримнин тоозы там ла көптӱп туру. Шебалин аймакта «Позиция» деп адалган клубтын ижинин ченемелин «Сельская новь» газет көргүсти.

Андый клубтарды мынан ары партийный үредүнин системазында тӱзӱӱргӱ јараар деп шүӱп турус. Баштапкы ченелте эдип, 1931 автоколоннада, педучилищеде тӱзӱлгӱн клубтарда коммунисттер тын јилбиркеп туружат. Улус үредүнин чокым программазынан айрылала, олорды бүгүн соныркадып турган сурактар, темдектезе, КПСС-тин Тӱс Комитединин эмезе облысполкомнын јӱби, бистин государствобыстын ӱткӱн ӱйинде јарты јок арткан керектер аайынча бойынын сананганы, шүӱлтезин јалтанбай, чыгара айдар аргалу.

Јаңы үредүлү јылда политүредүнин туразы ла аймактардагы кабинеттери андый клубтар көптӱӱрине јӱмӱлтӱ эткениле коштой, олорго теоретический ле методический јанынан болужар учурлу.

Үредүде демократия элбегени үренеечи улуска пропагандисттерди ле экономический школдордын үредүчилерин талдап тудар арга берди. Партийный организациялар анайда эдеринен эмди тургуза јалтанып турулар. Былтыр сентябрь—октябрь айларда үренеечилер јүк ле 50 партийный ла 27 комсомольский пропагандисттерди тудуп алгандар. Пропагандистти ле үредүчини бойлоры тудуп алган школдорго, кружокторго ло семинарларга улус јилбиркеп келип турганы ӱткӱн үредүлү јылда јарталды.

Үренеечилер берген төзөмөл шүүлтелерди жууп алып, жүрүмдө, иште тузаланганы жаан једимдү болуп туру. Уренип турала эткен шүүлтези ајаруга алынганын көрөлө, улус бойынын порпагандизине, партийный организациянын качызына, администрацияга бүдүмјилү боло бергилейт. Майма, Чой, Шебалин аймактардын хозяйстволорында партийный ла экономический үредүде берген көп шүүлтелер иште једимдү тузаланылды.

КПСС-тинг обкомында политүредүнинг туразы политический ле экономический үредүни жүрүмле колбулу эдерге үренеечи улустыг сурактарын, јилбүлерин, шүүлтелерин жууула, оморды үредү өдөтөн пландарды ла программаларды тургузарга ајаруга алдылар. Партийный ла комсомольский үредүде өдүп турган курстар: «Совет экономиканыг јангы өзүми», «Национальный колбуларды јарандырап жаан учурлу керектер», «Јашөскүрим, өбщество ло ичкери өзүм», «Идеологический тартыжу ла јашөскүрим» ле өскөзи де үренеечи улусты бүгүн соныркаткан сурактар болуп јат.

Областьта өдүп турган курстардын, марксизм-ленинизмнинг университетинде семинарлардын методиказы өскөлөнди. Иште ле жүрүмде тура берген чокым задачаларды бүдүретен ишле колбулу ойындарды, эл-јоннын жүрүминде демократияны элбедер сурактар аайынча пресс-конференцияларды, иштин эрчимин тыгыдары јанынан јангы методиканыг сурактарын шүүжерин үренеечи улус, пропагандистер тыг јарадып турулар.

Политүредүнинг областьтагы туразынын ишчилери Турачак, Чой, Шебалин, Көксуу-Оозы аймактарда өткөн курстарда ла семинарларда турушканы улус бүгүн ачык-јарык куучынга јилбиркеп турганын көргүсти.

Бүгүнгү күнде лозунгтарла, куру кычыруларла жаан јол албазын. Күч сурактарды текши шүүжери, омор аайынча блаажып тартыжары, учында барып кажы ла кижі жүрүмди јангырта төзөөринде бойы эдетен керекти, бойынын јерин табып алар учурлу.

Политүредүнинг туразы өткүрген курстарда, марксизм-ленинизмнинг университетинде үренген улус берген курч сурактар чокым ла јарт каруу јок артпай јат. Городтогы бастыра семинарлар (кажы ла айдын 1-кы ла 3-чи средазында) политүредүнинг туразында өдөт. Уредүде јангыс ла лектор. үредүчи куучындап турган эмес, үренеечи улус бойынын шүүлтезин ајдат, блааш-тартыш болуп турат.

«Идеологический иштинг психолого-педагогический төзөл-

гөлөри керегинде» аңылу курс белетелди. Пропандистер КПСС-тин обкомынын качыларыла тушташканы јилбүлү өдүп јат. Андый туштажуларда улустын сагыш-шүүлтези, соныркаткан сурактар јарталат. Сурактар сүреен көп. Олордын ортодо Кадында ГЭС тудатаны, областьта кейдин ай-алгазы, мөшти чеберлейтени, агастан жүзүн-башка материалдар, товар эдери, нациялар ортодо колбулардын сурактары ла ар-бүткенди корыйтаны. Андый сурактар көп, ологро чокым ла јарт каруу берерге кезикте күч.

Политический ле экономический үредүни тзөп башкарында өскө дө јангы немелер бар. Темдектезе, партийно-хозяйственный школдордын үредүлерин, семинарларды политүредүнинг общественный башталга аайынча иштеп турган кезик кабинеттерге барып өткүргени, политүредүнинг кемин бийиктедер сурактар аайынча КПСС-тин райкомдорында идеологический бөлүктердин јуундарын кажы бир јаан предприятииинин эмезе хозяйствонын парткомында өткүргени једимдү болгонын көргүсти.

Темдектезе, областьтын партийно-хозяйственный ла идеологический активинин школынын үредүлерин Майма аймакта «Подгорный» совхоз-заводто, Чой аймакта Паспаулдагы совхозто ло «Веселый» рудникте өткүргени үренеечи улуска бригаданын подрядыла, арендада иштеп турганыла таныжар арга берди. Јангы технология тузаланарына, јангы эп-аргала иштеерине кандый буудактар болуп турганын улустан угуп, бойлары көрүп алдылар.

Хозяйстволорго, предприятиелерге барала, јуундар өткүрип турганы ологдогы парторганизацияларга тын јөмөлтө. Андый јуундар политшколдордо ачык үредүле, ченемел алыжарыла кожо өдөт, ологдо тзөмөл сурактар туруп јат. Андый иш Шебалин, Ондой, Кан-Оозы аймактарда өдүп баштады. Идеологический бөлүктин анайда хозяйстволорго ло предприятиелерге барала, өткүрип турган јуундары коллективтерде таскамал учурлу көп иш бүдүрер арга берип јат.

Өткөн өйлөрдө бис једип алган једимдерди, јакшы ченемелди айдала, онон ары «оныла коштой бистин бу сурак аайынча ижисте көп једикпестер бар» деп айдып темигип калганыс. Эмди анайда айтканы јастыра болор. Политический ле экономический үредүде једимдер бар да болзо, КПСС-тин Төс Комитединин өрө айдылган 1987 јылдагы јөби аайынча јангыртулар ла өскөртүлөр болбогонын јарт айдар керек.

Бу материалда политүредүни тзөөөринде бар бир эмеш

јакшы ченемелди көргүзерге ченешкен де болзобус, јасты-
ралар ла једикпес-тутактар керегинде айтпаганча болбос.

Баштапкы сурак. Бүгүн таскамал ишти јаан једимдү
эдер арга ба ба? Бар. Је ол органы тузалангалагыс.

Онон ары. Бийик үредүлү бистин коммунисттерис про-
пагандист болорго күүнзеп јат па, јок по? Бу суракка каруу-
ны городто ло бастыра аймактарда пропагандисттерди су-
рап укканы берди.

Пропагандисттин ижи меге јарап туру, мен јилбиркеп ле
күүнзеп иштеп јадым деп, кажы ла 10-чы политшколдын ла
политсеминардын башкараачызы айтты. Анайдарда, Чой,
аймакта бүгүнгги күнде бар 30 партийный пропагандисттин
ортодо јүк ле 3 кизи јилбиркеп ле күүнзеп иштеп јат. Андый
болгоны партийный пропагандада, политический үредүни тө-
зөп башкараарында сүреен јаан једикпес болуп јат.

Учуры аайынча түнейлештирерге јарабас та болзо, церк-
ке улус ненин учун барып јат? Кудай јангын јандабай,
мүргибей турган көп улус ненин учун ого барып јат? Мында
улусты церквенин кееркеде јазаган тыш ла ич бүдүми, анай-
да ок абыстын акту бойынын кебер-бүдүми, ойгор шүүлте-
зи ле куучыны улусты тын соныркадып јат.

Бистин пропагандисттеристин кезиги бойынын шүүлте-
зин јараштыра ла чокым јарт айдып билбес. Болор-болбос
суракка каруу берип болбой, туйукталып калар. Ого үзеери
политический ле экономический үредү өткүретен аңылу ја-
залду кыптар јок болот.

КПСС-тин обкомында политүредүнинг туразында ла пар-
тиянын райкомдорында кабинеттеринде өдүп турган јүзүн-
башка курстар ла семинарлар пропагандисттин ижине ке-
ректү билгирлерди ле таскадуны берип јат па, јок по? Јок,
јетире бербей јат деп, јартын айдар керек. Анайдарда, про-
пагандисттерди белетеерин, курстарды ла семинарларды ба-
за јангырта төзөөри кыйалта јоктон керектү.

В. ПАРАЕВ,

КПСС-тин обкомында политический
үредүнинг туразынын консультанты

ЈАНҢЫРТУЛАРДЫҢ ЈОЛЫЛА

(1989 јылдың баштапкы кварталында ороонның, анайда ок бистин областьтын социально-экономический өзүми керегинде кыска јетирулер ле тоолор)

I. Ороондо

Бу өдүп јаткан јылдың баштапкы кварталында ороонның материальный производствозында бастыра бөлүктер бүткүл хозрасчетко көчкөн. Је оныла коштой общественный производство једиклестер ле тутактар артканча. Улустын там ла көптөп турган акча кирелтези керектү товарларла јеткил-делбейт. Иш-јалдың өзүми иштин арбынынын өзүминен озолой берди. Оны СССР-дин Госкомстады јарлаган тоолор көргүзет.

Баштапкы кварталда ороондо акча-јөөжө бир эмештен тынып көндүкти. Кирелте көптөди. Садунын планы бүттү. Кереги јок чыгымдарды астадар иш башталды. Башкараачы ишчилердин тоозы астады. Министерстволордо ло ведомстволордо, төс јерде башкарып турган өскө дө органдарда 1985 јылда эки миллион үч јүс јетен беш мун кижиге болгон, 1988 јылда бир миллион сегис јүс мун кижиге артты. Оныла коштой предприятиелерди, биригүлерди ле организацияларды башкарып турган иште улустын тоозы бу ок өйдин туркунына јети јүс мун кижиге көптөгөн.

Иште јангы эп-арга тузаланары элбеди. Кирелтени нормативтер ажыра үлештирер хозрасчетко садыжып турган предприятиелер бастыразы, промышленностьтын предприятиелеринин 8 проценти, строймонтажный организациялардын 10 проценти, анайда ок транспорттын ла связьтин кезик предприятиелери көчти.

Јанварь—март айларда аренданын подрядыла промышленностьтын 638 предприятиези, строительстводо 245 организация, садыжып турган 140 организация, бытовой јеткил-деште 67 предприятие иштеген.

* * *

Быжыл улустын тоозын аларда 1989 жылдын 12 январьга ороондо 286 миллион 700 мун киж и журтап јаткан болды.

Баштапкы кварталда орооннын хозяйствозында иштей-тен бастыра јерлерде 128 миллион киж иштеп турган бол-ды, ол тоодо ишмекчилер ле служащийлер — 116 миллион, колхозчылар — 10,5 миллион, 2 миллион 700 мун киж и коо-перативтерде биригип иштегилейт.

* * *

Производствоны тѳѳѳ башкараарында демократия элбей берди. Бастыра башкараачылардын 10 процентин иштеги коллективтер бойы туткан, ол тоодо 22 проценти ѳй улус. Иштеги коллективтер анайда ок мастерлердин 13 процентин, бригадирлердин 60 процентин бойлары тудуп алгандар. 88 мун специалистти конкурс ажыра талдап тургускан.

* * *

Улустын кирелтези. Албаты-хозяйстводо иштеп алган ак-ча-јалы былтыргы жылдын баштапкы кварталында 214 сал-ковой болордо, быжыл — 234 салковой, колхозчылардын — былтыр 151 салковой болордо, быжыл 158 салковой болды.

Совет улус текши тузаланатан фондтордон болуш эмезе јенилтелер ажыра 42 миллиард салковой алды, бу тоо был-тыргы жылдын баштапкы кварталдагызынан 2,3 миллиард салковойго кѳп.

Јажы јаан каргандардын ла кенегендердин интернат-тураларында јаткан улустын курсагына ла эмдерине чыгым-дардын нормалары бийиктедилген.

* * *

Улуска керектѳ товарларды эдип турганы (аракы јоктон). Баштапкы кварталда 90 миллиард салковойдын товарлары эдилди, былтыргы жылдагызына кѳрѳ, 5 млрд. салковойго кѳп.

Аш-курсактын продукталарын эдери 0,8 миллиард салко-войго кѳптѳгѳн. Эттен јазаган курсак эдер план — 107, кол-баса эдери — 102, сарју — 108, сыр — 104, балык, ол тоодо консервалар — 116, сахар — 102, калаш ла кулурдан бы-жырган курсак эдер план — 100,2 процентке бѳткен.

Јенгил промышленность 24 миллиард салковойдыг товарларын эткен, былтыргы жылдагызынан 6,6 процентке көп. 3,4 миллиард метр бөс, 437 миллион штук трикотаж эдимдер, 534 миллион эжер чулуктар ло носоктор, 711 миллион көктүлү кийим, 214 миллион эжер өдүк садуга чыккан.

Балдарга, жашөскүримге ле жажы јаан улуска керектү товарларды эдип чыгарар план бүткен де болзо, шак ла ол товарлар бүгүн једишпей барды.

Аш-курсактын эмес (јенгил промышленностьтын товарлары јокко) товарларды эдип чыгарары 8,6 процентке көптөди. Бастыразы 32,5 миллиард салковойдыг андый товарлар садуга чыкты, 2,4 миллион телевизор, ол тоодо 1, 5 миллион өңдү телевизор, 1,6 миллион холодильник, 2,0 миллион радиоприемник, 398 мун көктөнөр машина, 1,6 миллион кийим јунар машина, 254 мун мотоцикл, 1,5 миллион велосипед, 304 мун јенгил јорыкту автомобильдер эдилген.

* * *

Саду. Баштапкы кварталда государственный ла кооперативный саду ажыра 94,2 миллиард салковойдыг товарлары садылган. Ол былтыргы јылга көрө, 7,7 миллиард салковойго көп. Аш-курсактын товарларын садары 6,2 процентке көптөгөн. Бастыра ороондо садунын планы 102 процентке бүткен.

* * *

Улустын акча-кирелтези токтоду јок көптөп турарда эн керектү курсакты эдип садары астай бергенинен улам садуда тын једикпестер боло берди. Ого үзеери кезик јерлерде садуга балыкты ла балыктан јазаган курсакты, өзүмнин үстерин, кулурдан быжырган курсакты, маала ажынын консерваларын аткара пландар бүтпей јат. Быыл јаскыда парниктерде өскүрген маала ажыла улусты јеткилдеер јакылта бүтпеди.

Анчада ла орто ло кичү городтордо јуртаган улусты этле, эттен јазаган курсакла, сарјула јеткилдеерин јарандырып болбой јат. Көп јерлерде бу курсакты талондор ажыра сadyп турулар. Онон улам улус јурттардан, орто ло кичү городтордон курсак (эт, колбаса, сарју, балык, өскөзин де) сadyп аларга јаан городтор јаар барары көптөди.

* * *

Бойында журтаган улузына аш-курсактын товарларын сатары Түндүк Кавказтын, Кара тобракту төс районнын, Поволжьенин, Сибирьдин, Украинанын, Белоруссиянын, Казахстаннын кезик областътарында бир эмеш жаранды. Ол ок ойдо Челябинский, Горьковский, Куйбышевский, Пермский, Кемеровский, Днепропетровский областътарда садуда эн керектү аш-курсак једишпей јат.

Колхозтордын рынокторында журт хозяйствонын продукталарына баалар 5 процентке өскөн, ол тоодо картошконын — 23, јиилектердин — 4, маала ажынын — 4, эттин — 5 процентке өскөн.

* * *

Өдүп јаткан јылдын баштапкы кварталында промышленность эткен товарлар, былтыргы јылдагызына көрө; 7 процентке көп садылган. Је андый да болзо, эдүлү кийим ле трикотаж азыйдагы ла аайынча садуда ас. Анчада ла пальто, курткалар, плащтар, костюмдар, платьелер, үй улустын ла балдардын колготкалары, өдүктер садуда једишпейт.

Орооннын бастыра јерлеринде садуда электробытовой техника, телеаппаратура, мебель, парфюмерия ла косметика, јүлүнетен мистер, самын, тиш арчыйтан паста, кийим јунар порошок үзүктелип турды. Көп јерлерде строителъствого керектү материалдар, кадулар, будуктар садылбай турган учуралдар болды.

* * *

Строительство. Январь—март айларда государствонын акказыла текши кеми 12,3 миллион квадратный метр 203 мун јаны квартира тудулган. Ол былтыргы јылдын баштапкы кварталына көрө, 0,5 миллион квадратный метрге ас.

33,6 мун бала үренер текши үредүлү школдор, 2,2 мун кижии үренер профтехучилищелер, 28,5 мун бала јүрер садтар ла яслялар тудулган. 4,6 мун орынду больницалар, 11,3 мун кижии отурар јерлү клубтар ла культуранын туралары бүткен. Былтыргы јылдын январь—март айларына көрө, школдор тудары — 33, профтехучилищелер — 48, яслялар ла садтар — 5, больницалар — 19, поликлиникалар — 6, клубтар ла культуранын тураларын тудары — 2 процентке астады.

* * *

Закондор ло праволор бузулганы. Быјылгы јылдын баштапкы кварталында бистинг ороондо законго јарабас 509 мун каршулу керектер эдилгени јарталган. Бу тоо былтыргы јылдын баштапкы кварталына көрө, 121 мунга (31 процентке) көп.

Табылып јарталган каршулу кылыктардын кажы ла алтынчызы — кату керек. Олордын тоозы 40 процентке көптөйлө, 84,6 мун болды.

Государствонын ла эл-јоннын текши јөөжөзин уурдаган 94 мун учурал табылды, ол былтыргы јылдын баштапкы кварталындагызынан 24 процентке көп. Улустын јөөжөзин тоногон 188 учурал (69 процентке өскөн), 33 мун хулиганство болгон (14 процентке көп).

Арменияда, Белоруссияда, Латвияда, Грузияда, Казахстанда, Молдавияда, Узбекистанда јажы јетпеген балдар каршулу кылыктар эдери 25 процентке көптөди.

* * *

Промышленность. Былтыргы јылдын баштапкы кварталына көрө, продукцияны эдип чыгарары 3,2 процентке өсти. Иштинг арбыны 4,5 процентке бийиктеген. Улустын тоозы астап турган өйдө јангыс ла иштинг арбынын өскүргени ажыра продукцияны эдип чыгарарын көптөткөн.

Баштапкы кварталда ороондо госалыштын (госприемканын) айалгазында иштеп турган 2,5 мун предприятие эткен продукциянын 8 процентин (4 миллиард салковойдын продукциязын) баштап тарый албаган. 24 миллион салковойдын продукциязы чек јектелген.

Строительството керектү материалдар: цемент, шифер, кирпич ле өскөлөрин де эдеечи промышленность баштапкы кварталда јакшы иштеди.

* * *

Агропромышленный комплекс. Быјылгы јылдын баштапкы кварталында малдан алган продукция азырал једикпестү болгонынан улам, былтыргы јылдагызына көрө, тын көптөбөди. Кезик республикаларда астаган.

Колхозтордо ло совхозтордо үч айдын туркунына 5,7 миллион тонн эт (тирүге бескеле), 17,6 миллион тонн сүт ле 15,8

миллиард жымыртка алган. Былтыргы жылдын баштапкы кварталына көрө, эт — 44 мун тонн, сүт — 0,3 миллион тонн ло жымыртка 200 миллионго көп болды.

Эт иштеп алары 7 республикада астаган, ол тоодо Латвияда — 13 процентке, Тажикистанда — 10, Литвада — 9, Молдавияда — 2 процентке астады. Украинада, Белоруссияда, Латвияда ла Эстонияда уйлардын продуктивносты жабызганынан улам, баштапкы кварталда саап алган сүттин кеми жабызган. Бастыра ороондо быжыл январь-март айларда кажы ла уйдан орто тооло 610 килограмманан сүт сааган (былтыр 597 килограмманан сааган).

Кезик республикаларда (Узбекистанда, Молдавияда, Грузияда, Азербайджанда, Литвада, Тажикистанда) жымыртка астады.

Колхозтордо ло совхозтордо 1989 жылдын баштапкы апрельде 95,1 миллион уй мал (1988 жылдын 1-кы апрельге 96,6 миллион болгон), ол тоодо — 28,4 миллион саар уй (1988 жылда — 28,7 миллион), чочко — 58,4 миллион (1988 жылда — 58 миллион), койлор ло эчкилер 132,8 (1988 жылда 135,5 миллион болды. Малдын тоозы кышкыда азырал жедишпегенинен улам астаган.

* * *

Государствого эт садып алар план — 100,0, сүт — 100,2, жымыртка — 100,3 процентке бүтти. 5,9 миллион тоон эт, 15,3 миллион тонн сүт, 15,0 миллиард жымыртка садып алган.

Баштапкы кварталда парниктерде 98,2 мун тонн маала ажын өскүрүп жуунаткан. Ол былтыргы жылдагызынан 16 процентке ас. Маала ажын өскүрери Киргизиядан өскө бастыра республикаларда астады. Грузияда — 2,6 катап, Литвада — 1,6, Узбекистанда 1,4 катап астаган.

* * *

Быжыл колхозтор ло совхозтор жаскы кыра ижин былтыргызынан чик жок эрте баштадылар. Тракторлорды ла колбоштырар инвентарды жазаар иш бойынын ойинде божогон. Агропромышленный комплексти жаңы техникала жеткилдеер план бүткен. Договорлор аайынча хозяйстволорго 7 миллион тонн минеральный удобрение саткан. АПК-ны тыгыдарына баштапкы кварталда 10 миллиард салковой акча чыгымдалды.

* * *

Капитальный строительство. Жылдык план январь-март айлардын туркунына 19,5 процентке бүткен. Строительстводо иш, былтыргы жылдын баштапкы кварталына көрө, 45 процентке көп бүткен.

* * *

Транспорт ло связь. Темир јолло, автотранспортло кош тартар план 103 процентке, талай транспортло — 106 процентке бүткен.

Темир јолло пассажирлер тартар план 102 процентке, авиацияла — 107 процентке, автобустарла — 116 процентке бүткен. Автобустарла, таксиле улус тартканынан 2 миллиард салковой кирелте алган.

Городтордо улус тартарында једикпестер артканча. Кезик городторды шиндеп көрөрдө, улус јаткан јеринен ижини (үредүге) једерге 39 минут чыгымдап турганы јарталды.

Январь—февраль айларда јолдо јеткер болоры, былтыргы јылга көрө, 12 процентке көптөди. Бастыразы 25,9 мун јеткерлү керек болды, олоордо 5 мун кижии өлгөн, 27,4 мун кижии шыркаладып кенеген.

Связьтын предприятиелери улусты јеткилдегенинен (телефон, телеграф, почта) бир миллиард салковой кирелте алдылар. Улуска тургускан телефондордын тоозы 572 мунга көптөгөн.

* * *

Тыш јанындагы колбулар. 1989 јылдын баштапкы кварталында тыш јанындагы саду 31,4 миллиард салковой болды, ол тоодо өскө ороондорго сатканы (экспорт) — 15,4, өскө, ороондордон садып алганы (импорт) — 16,0 миллиард салковой. Экспорт былтыргызына көрө, социализмнин ороондорына товарлар аткаары астай бергенинен улам, 2,6 процентке јабызады. Капитализмнин ороондорынан товарлар садып алып турганы көптөй бергениле кожо импорт 1,5 процентке өсти.

Баштапкы кварталда өскө ороондордон кофени, былтыргызына көрө, 9 тонн көп, сарјуны 74 мун тонн, чайды 6 мун тонн, трикотаж эдимдерди 30 миллион салковойго, көктөгөн кийимди 17 миллион салковойго көп садып алган. Гран ары ја-

нынан этти ле эттен жазаган курсакты, өткөн жылдын баштапкы кварталына көрө, 17 мун тонн, өзүмнүн саржузын 90 мун тонн, тере өдүкти — 900 мун эжер ас садып алган.

* * *

СЭВ-тин члендери ороондор өмөлөжөри элбеп туру. На-
жылык ороондор өмөлөжип, 200 жаңы машина эдерин баштап
алдылар.

1989 жылдын 1-кы апрельге СССР-дин јерине Совет Со-
юзтын ла өскө ороондордын фирмалары ла организациялары
өмөлөшкөн лө ортоктошкон 365 предприятие бар болды.

II. Бистин областьта

Промышленность. 1988 жылдын баштапкы кварталына кө-
рө, иштин арбыны 0,4 процентке өсти.

Албаты тузаланар товарлар аайынча баштапкы квар-
талдын планы 113 процентке бүткен. Планга үзеери эки ја-
рым миллион салковойдын товарлары эдилген. Былтыргы
жылга көрө, товарларды 14 процентке көп эткен.

Баштапкы кварталда кирелте алар план 104,4 процентке
бүткен. Кварталдын планын Горно-Алтайский ле Каракок-
шодогы агашпромхозтор, Кан-Оозындагы агашхоз, Устүги-
Кадындагы агашпромхоз бүдүрип болбогон. Эткомбинат ла
абра-чанак эдер завод пландалган кирелте алар ордына тө-
лүлү арттылар.

* * *

Кварталда тюль эдер план — 120, көктүлү кийим — 111,
саржу — 109, сыр — 107, калаш — 100,2, колбаса — 101, бөс-
төр — 107, агаш тартары — 82, кирпич — 89, бричкалар — 81,
эт — 98, сүт — 100, тере өдүк эдер план — 77 процентке бүт-
кен.

Областьта быжыл январь—март айларда 185,1 мун кубо-
метр агаш белетелди, 11,9 мун кубометр темирбетон, бир
мун бричка, бир миллион үч жүс мун кирпич, 55 мун эжер
тере өдүк, төрт миллион үч жүс мун салковойдын көктүлү
кийим, эки милион метр тюль, бир миллион метр бөс, 977
тонн эт, 162 тонн колбаса, 152 тонн саржу, 235 тонн сыр, 3515
тонн сүт, 2100 тонн калаш эдилген.

Капитальный строительство. Баштапкы кварталда 4,5 миллион салковойдыг төс фондтор, ол тоодо 3,2 миллион салковойдыг производствого керектү иштер бүткен. Баштапкы кварталдын планы 107 процентке бүтти. Былтыргы жылга көрө, төс фондтор 1,4 миллион салковойго ас бүткен.

Бу өдүп жаткан жылда капитальный строительствого 96,3 миллион салковой берилген. Баштапкы кварталга берилген акча жүк ле 89 процентке тузаланылды.

Турачак аймактын строителдери баштапкы кварталда уйан иштендилер. Олор строймонтажный иштердин планын жүк ле 24 процентке бүдүрдилер. Электросетьтин предприятиелери строителствонун планын жүк ле — 58, облсуухоз-тын предприятиелери — 66, жербойындагы Советтер 76 процентке бүдүрдилер.

* * *

Агропромышленный комплекс. 1989 жылдын баштапкы апрельге алза, былтыргы жылдын бу ок ойгө көрө, уйлар 1 процентке, койлор ло эчкилер 2 процентке астаган. Колхозтордо ло совхозтордо 134 мун уй мал, ол тоодо 47 мун саар уйлар, бир миллион жүс жирме беш мунга шыдар койлор ло эчкилер бар болды.

* * *

Эт иштеп аларын Чой аймактын совхозторы 47 процентке, Турачак аймактын — 120 процентке, Кан-Оозы аймактын совхозторы — 31 процентке көптөттилер. Ол ок өйдө эт иштеп алары Ондой аймактын совхозторында — 40, колхозторында — 60, Улаган аймактын хозяйстволорында 44 процентке астады. Бастыра областьта баштапкы кварталда эт иштеп алганы, былтыргы жылдагызына көрө, эки процентке астады, эмезе 34,1 тоннго ас.

* * *

Сүт былтыргы жылдын баштапкы кварталына көрө, 170 тоннго, эмезе 2 процентке астады. Ондой аймакта Калинин адыла адалган колхоз сүтти 25 тонн, эмезе 27 процентке, Карл Маркстын адыла адалган колхоз 22,5 тонн, эмезе

25 процентке, XXIV партсъездтин адыла адалган колхоз 15,5 тонн, эмезе 12 процентке аstatты.

Былыргы жылга көрө, сүт саан алганы Майма аймактын хозяйстволорында 179, 4 тонн, эмезе 8 процентке, Шебалин аймакта 78,4 тонн, эмезе 4 процентке астады. Сүт саап аларын Горно-Алтайсктагы совхоз-техникум 70,1 тонн, эмезе 14 процентке, Билүлүдеги совхоз 43 тонн, эмезе 12 процентке, «Оленевод» совхоз 32,4 тонн, эмезе 15 процентке аstatтылар.

Чойдогы совхоз быыл сүт саап аларын 51 тонн, Ыныргыдагы совхоз 34 тонн көптөттилер. Ол ок өйдө Паспаулдагы совхоз быыл баштапкы кварталда бойында бар аргаларды жетире тузаланбады. Сүт саап алган кеми былтыргы жылдагызынан 35,3 тонн, эмезе 13 процентке жабызады.

Быыл январь—март айларда областьтын хозяйстволорында саап турган уйлардын кажызынан ла орто тооло 390 килограммнан сүт саап алган, былтыргызына көрө 5 килограммга көп. Кажы ла уйдан сүт саап аларын Кебезендеги совхоз — 83 килограммга, «Семинский» — 53, Абайдагы — 159, Карагайдагы совхоз — 141, «Искра» колхоз 79 килограммга көптөтти.

Областьтын кезик хозяйстволорында кажы ла уйдан сүт саап алганы, былтыргы жылдын баштапкы кварталына көрө, чик жок астады. Темдектезе, Горно-Алтайсктагы совхоз-техникумда — 53 килограммга, Барагаштагы совхозто — 221, «Оленевод» совхозто — 54, Жолодогы совхозто — 150 килограммга астаган. Чойдогы совхозто бир уйдан сүт саап алганы — 58, Ыныргыдагы совхозто — 38 килограммга көп болды. Паспаулдагы совхоз 22 килограммга, эмезе 8 процентке көптөтти.

* * *

Областьта уй малдын тоозы, былтырты жылдын баштапкы кварталына көрө, 1850 тынга, ол тоодо саар уйлардын — 606 тынга астады. Майма аймактын хозяйстволорында уйлардын тоозын — 650 тынга, Чой аймакта — 103, Турачак аймакта — 211, Шебалин аймакта — 844, Кан-Оозы аймакта — 860 тынга аstatтылар. Жаңыс ла Улаган аймактын хозяйстволорында уйлардын тоозы көптөгөн.

Койлордын ла эчкилердин тоозы, былтыргы жылдын кемине көрө, 26 мунга, эмезе эки процентке астады. Койлор ло эчкилер Улаган ла Кош-Агаштан өскө бастыра аймактарда астады. Улаганда — 846, Кош-Агашта 3010 тынга көптөгөн.

Кушты областта сок-жангыс Карымдагы совхоз өскүрүп жат. Быыл баштапкы апрельге бу хозяйстводо 37524 куш, ол тоодо жымырткалап турган 25 мун такаа бар болды.

Быылгы жылдын баштапкы үч айында алган бозулардын тоозы, былтыргызына көрө, 572 тынга, эмезе беш процентке көптөди. Кураандарды ла уулактарды былтыргызынан 11 процентке, эмезе 18,5 мунга ас алган.

1989 жылдын 1-кы кварталында, 1988 жылдагызына көрө, малдын өлүми астады. Уй малдан былтыргызынан 734 тын ас короды. Койлордон ло эчкилерден 5,2 мун тын ас өлгөн.

Журт хозяйствонун продукциязын садып алып турганы

Баштапкы кварталда государственного мал ла куш садып алар жакылта бүтпеди. Планга 746 тонн этти жетире табыштырбаган, эмезе кварталдын планы 81 процентке бүткен. Былтыргы жылдын баштапкы кварталында табыштырганынан 111 тонн, эмезе 26 процентке ас.

Эт табыштырар жакылтаны Майма аймактын хозяйстволоры — 7 процентке, Шебалин — 21, Ондой — 74, Көксуу-Оозы — 20, Улаган 66 процентке жетире бүдүрбедилер. Майма аймакта бар төрт хозяйстводон үчүзи госжакылтаны бүдүрбедилер. Карымдагы совхоз, «Чуйские» ОПХ, Горно-Алтайсктагы совхоз-техникум планга 155,4 тонн этти жетире табыштырбаган. Шебалин аймактын совхозторы (Эликманардагы, Эжегандагы, «Каракольский», «Оленевод», «Семинский», Алтайда ченелте өткүрер хозяйство) планга 191,1 тонн этти жетире бербедилер. Планды Ондой аймактын ончо хозяйстволоры бүдүрбеген. Олор 584 тонн этти төлүлү арттылар. Кан-Оозы аймак 176,5 тонн этти жетире табыштырбаган. Потребкооперация план аайынча 300 тоннын ордына 194,3 тонн эт садып алган.

Сүт табыштыратан госжакылта 104 процентке бүткен де болзо, былтыргы жылдын баштапкы кварталына көрө, 573 тонн сүтти ас табыштырган. Майма аймактын хозяйстволоры сүт табыштырар планды бүдүрүп болбодылар. Олор 39,1 тонн сүтти жетире бербеген. Ондой аймактын хозяйстволоры планга 46,3 тонн сүтти жетире бербедилер. Сүт жанынан баш-

тапкы кварталда «Коксинский», Петр Суховтын адыла адал-
ан совхозтор тын сондодылар.

* * *

Эчкинин ноокызын табыштырар жылдык планы баштап-
кы кварталда областьтын хозяйстволоры 33,9 процентке бұ-
дүрдилер. Былтыргы жылдын баштапкы кварталына көрө,
ноокыны 382 центнерге ас саткан. Алу табыштырар план 128
процентке бүткен.

* * *

Социальный өзүм. Государствонун садузы ла потребкоо-
перация ажыра 55 миллион салковойдын товарлары садыл-
ган, эмезе былтыргызына көрө, саду 8 процентке өскөн. Баш-
тапкы кварталда областьтын улузына жүзүн-башка товар-
лар пландалганынан 2,5 миллион салковойго көп садылган.

* * *

1989 жылда 1-кы апрельге областьта 162 кооператив бар
болды, одордо 1150 кижии иштеди. Кварталда кооперативтер
эткен продукция 2,6 миллион салковой болды.

* * *

Баштапкы кварталда 38 квартира тудулган, план 66 про-
центке бүткен. Коммунальный объекттер тудар план — 68,
школдор — 36, больницалар тудар план — 56 процентке бүт-
кен.

* * *

Областьта иштеп турган улустын тоозы жыл туркунына
бир мунг үч жүс кижиге астады. Бүгүнгү күнде Туулу Алтай-
да бар бастыра улустын 44,3 проценти иштеп јат.

Ишмекчилердин ле служащийлердин текши тоозы 74,2
мунг кижии, колхозчылар—7,7 мунг. 1,3 мунг кижии кооперативтер-
де ле тагынан иштенип јадылар. Олор государствонун пред-
приятияелеринен ле учреждениелерден барган, эмезе бойынын
јаантайын ижиле коштой тагынан иштеп турган улус.

* * *

Бистинг областыта албаты-хозяйстводо ишмекчилердин ле служащийлердин ай сайын иштеп алып турган акча-жалы 193 салковой болгонынан 241 салковойго јетти. Ол тоодо транспортто 1987 јылда 230 салковой болгон болзо, 1989 јылда 1-кы апрельге 291 салковой болды, промышленностьто 210 салковойдон 263 салковойго, строительстводо 277-ден 325-ке, связьта 174-төн 243-ке, албатынын үредүзинде 166-дан 202-ге, су-кадыкты корырында 165 салковойдон 198 салковойго јетти.

Колхозчылардын ижи учун ай сайын орто тооло төлөп турганы 1987 јылда 183 салковой болгон болзо, эмди 203 салковойго јетти.

* * *

Јаантайын иштеечи садтарда ла ясляларда 12,1 мун бала жүрүп јат, ол 1987 јылдагызынан 1,3 процентке көп. Андый да болзо, балдардын садтарында ла ясляларда јер једишпей јат. 1989 јыл башталарда очередьте беш муннан ажыра балдар турды.

* * *

1988 јылда областыта улус текши тузаланар 164 библиотекада бир миллион сегис јүс муннан ажыра книга бар болды. Кычыраачылардын тоозы 114 мун кижиге, 1987 јылдагызынан эки јарым мун кижиге астаган. Откөн јылда 30 мунга шыдар кижиге отурар јерлү 266 клуб ла культуранын туразы иштеди.

* * *

Областыта 240 киноустановка иштеп јат. 1987 јылга көрө, 1988 јылда кино көрөөчилердин тоозы 518 мун кижиге, эмезе 13 процентке астады. 1987 јылда областыта бир кижиге јылына 23 катап кино көрөрдө, 1988 јылда 19 катап көрди.

* * *

Туулу Алатайда бир драмтеатр, музей, концертно-эстрадный бюро иштеп јат. Областыта санаторийлер, амыранар тура-

лар, пионерлердин лагерьлери көптөбөйт. Физический кўль-
тура ла спорт тыгыбаган. Бар стадиондор жаңыс ла јайгыда
тузаланылат. Улус спортивентарь, спортто туружарга ке-
ректү өдүк ле кийим алар арга јок.

* * *

1988 јылда 1000 кижн бажына орто тооло чыккан балдар-
дын тоозы 26, өлгөн улустын тоозы 10 кижн. 1000 кижн ба-
жына алышкан улустын тоозы 10 кижн, айрылышканы — 3
кижн.

* * *

1988 јылда областта ээжи-јаң бускан ла каршулу керек
эткен 56 мун учурал табылган. Ол учун 25 мун кижини
утрафтаган, 300 кижини иштенип түзелерине јаргылаган.
Областта эдилген каршулу керектердин эн ле көбизи — 37
проценти Көксуу-Оозы аймакка, 23 проценти Горно-Алтайск
городко келижип јат.

Н. ТОДОШЕВ

НАЈЫЛЫК КОЛБУЛАР ОРНЫККАНЫ

(М. С. Горбачев Китайда болгонына
ла КНР-дин башкараачыларыла
тушташканына учурлай)

КНР-дин Председатели Ян Шанкунь кычырганы аайынча КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы, СССР-дин Верховный Советинин Президиумынын Председатели Михаил Сергеевич Горбачев 15 майдан ала 18 майга жетишре Китай Албаты Республикада болгон.

16 майда Пекинде М. С. Горбачев Дэн Сяопинге туштажала, СССР-дин ле КНР-дин ортодо колбулардын сурактарын, телекейдин жүрүмүндө бүгүнгү күндеги жаан учурлу керектерди шүүшкен.

М. С. Горбачев Ян Шанкуньла, КПК-тин Төс Комитединин Генеральный качызы Чжао Цзыянла, КНР-дин Госсоветинин премьеры Ли Пэнге туштажып куучындашкан.

Бу жорыкта нөкөр М. С. Горбачевго кожо КПСС-тин Төс Комитединин Политбюрозынын члени, СССР-дин өскө ороондорло керектеринин министри Э. А. Шеварднадзе, КПСС-тин Төс Комитединин Политбюрозынын члени, КПСС-тин Төс Комитединин качызы А. Н. Яковлев, КПСС-тин Төс Комитединин Политбюрозынын членине кандидат, СССР-дин Министрлер Советинин Председателинин баштапкы заместители Ю. Д. Маслюков, КПСС-тин Төс Комитединин члени, СССР-дин сукадыкты корыыр министри Е. И. Чазов болдылар.

Төрт күннин туркунына М. С. Горбачев ло оныла кожо жүргөн улус КНР-дин башкараачыларыла куучындашкан, Пекинин ле Шанхайдын исторический учурлу жерлериле танышкан, ишкүчиле жаткандарыла тушташкан.

СССР-дин ле КНР-дин энг бийик башчылары тушташканы эки орооннын ортодо колбулардын историясында жаңы страница ачты деп, Пекинде өткөн пресс-конференцияда Михаил Сергеевич Горбачев айткан.

Бу јорыкта јаан учурлузы — нөкөр Дэн Сяопинле туштажып куучындашканы. Кыдат калыктын жарлу башчызы, Китайдын Компартиясынын ветераны Дэн Сяопинле нөкөр Горбачев эки орооннын ортодо колбулардын энг учурлу сурактарын, телекейдеги айалганы шүүжип јөптөшкөн.

СССР-дин ле КНР-дин ортодо колбуларды чек жаңырта орныктыратан аргаларды ла јолдорды шүүжеле, госуларстволор амыр-энчү коштой турар текши ээжилер аайынча төзөйлө, элбедери ле теренжидери керегинде јөптөшкөн. Мында бистинг ороондорыстын ортодо колбулар орныгала јаранганы өскө ороондордын јилбүлерине шорлу болбос учурлу деп айдылганы јаан учурлу болуп јат. Јартај айтса, СССР де, КНР де өскө ороондорло колбуларын буспас учурлу. Онон болгой, Совет Союзтын ла Китайдын ортодо керектер јарана бергени телекейде айалгага јакшы салтарын јетирер деп, СССР де, Китай да шүүп јадылар.

Бистинг ороондорыс телекейде амыр-энчүни јеткилдеер политика өткүрип, өскө ороондорды бийлеп аларга, олардын керектерине кирижерге кичеенбей јадылар. Китай телекейдинг јүрүминде кемненг де камааны јок, алдынан бойынын политиказын өткүрип турганын бистинг ороон јарадып јат. СССР-динг тыш јанындагы политиказын, онын баш ууламјыларын КНР јарадып туру. Ол керегинде Пекиндеги туштажуларда чоком ла јарт айдылды.

Көп, көп керектер аайынча эки орооннын шүүлтези түнгей эмезе јуук болгоны сүүндирет. Байла, телекейде көп керектер аайынча эки орооннын көрүм-шүүлте жагыс. Темдектезе, телекейде жаңы политический ээжи керегинде нөкөр Дэн Сяопиннинг шүүлтезининг ле бистинг жаңы политический түп шүүлтебистинг учуры түнгей.

Телекейдинг јүрүминде јаан учурлу керектер аайынча, темдектезе, амы-энчү ичкери өзүмнинг сурактарын, јуу-јепселди көптөдөринг токтодор, ар-бүткенди чеберлеп корыыр ла өскөдө јаан учурлу керектерди эки орооннын башкараачы ишчилери улай ла шүүжип турар болуп јөптөшкөн.

Јуу-согушту ла блааш-тартышту керектерди ончо јанынан шүүшкен. Бу керектер аайынча түнгей шүүлтелер көп болды. Темдек эдип, Корей жарымортолыкты алалы. Анда айалганы јымжадары, Түндүктинг ле Түштүктинг ортодо гранда јуу башталар јеткерди јоголторы керегинде СССР ле КНР түнгей политика өткүрип јадылар. Анайда эдерге Түндүк ле Түштүк Кореянын башкарулары туштажып куучында-

жар, анайда ок КНДР-дин Японияла, США-ла колбуларын жарандырып алар керек. Элден озо Түштүк Кореянын жеринен США-нын черүзин чыгарары керектү.

СССР-дин ле КНР-дин башкараачылары Кампучияда амыр-энчүни жеткилдеериле колбулу сурактарды шүүшкендер. Олор Вьетнамнын черүзи жанган соңында Кампучияда гражданский жуу болбозын деп кичеенери жанынан жөптөштилер. Совет Союз ла Китай бу ороон кемнен де камааны жок, амыр-энчү, нейтральный, жуучыл-политический биригүлерге кожылбаган государство болзын деп күүнзеп жадылар. Бу суракта жарашпай турганы бар да болзо, СССР ле Китай Кампучия керегинде блааш-тартыштын аайына амыр-энчү аргаларла түрген чыгары керектү деп шүүп турулар.

Май айда Пекинде болгон керектер жангыс ла эки ороонго ло эки албатыга эмес, же анайда ок бастыра телекейге исторический учурлу болуп јат. Нөкөр Горбачев Кытайда болгоны керегинде јетирү бастыра планетага таркаган, ончо албатылар ого јаан ајару эттилер.

Совет башкараачы јебрен кыдат јеринде жүргени сүреен јаан једимдерлү ле тузалу иште өтти. Республиканын Госсоветинин, Кытайдын Компартиязынын энг бийик башчы ишчилериле ачык-јарык ла најылык куучын өткөн.

СССР-дин ле КНР-дин энг бийик башчы ишчилери одус јыл өөркөжип јамандашкан кийнинде тушташтылар. Бу туштажуга келген јол түс ле јенил эмес, оны өдөргө эки јанынан керсү сагыш ла ойгор шүүлте керек болды.

Быјылгы май айдын төрт күни Совет Союзтын ла Китай Албаты Республиканын ортодо колбуларда учурыла чек јаны өйди ачты деп, аланзыш јоктон ајдар арга бар. Јети јарым мунг километр текши гранду эки социалистический государствонын ортодо колбулар узак өйгө быжу јолго тургузылды. Јаны колбулар государстволор ортодо колбулардын беш ээжизи — кажызы ла алдынан бойы башкарынганы ла јери бүдүн болорын ајаруга алар, бой-бойлорына табарбайтан, керектерине киришпейтен. амыр-энчү коштой турар ээжилер аайынча төзөлөр деп јөптөшкөн.

Бой-бойын ондожорын ла бүдүмјини тереңжиткени бистинг ороондордо амыр-энчү ле тузалу иш бүдүрер, Совет Союзка јангырта төзөшти, Кытайда реформаларды түрген өткүрер арга берер. Ого СССР-дин ле КНР-дин ортодо гранда черүлерди аstatканы јаан јөмөлтө эдер. Эки орооннын ортодо гран — амыр-энчүни ле өмөлөжөрин жеткилдеер граница болор учурлу.

Коштой турган эки ороон бой-бойына тузалу эдип, экономикада өмөлөжөр аргалу. Калганчы жылдарда мында бир эмеш једимдер бар да болзо, сүреен көп аргалар тузаланылбай артып јат.

Эки орооннын ортодо саду былтыргы жылда јүк ле эки миллиард салковойго јуукташты. Ол Совет Союзтын ла КНР-дин сүреен бай арга-чыдалына чек јарабай јат. Эки государствонын пландап турган органдарына, министерстволорына ла ведомстволорына өмөлөжөтөн иштерди тургуза ла темдектеп баштазын, бааларла колбулу сурактардын аайына чыксын деп јакару берилди. Өмөлөжөтөн јангы эп-аргаларла экономикада өмөлөжөри келер јуук өйдө кезем өзө берер учурлу. Оны совет ле кыдат калыктын јилбүлери керексип туру.

Эл-јоннын, культуранын, искусствонын ла литературанын ишчилеринин ортодо колбулар эдилгени экономикада, өмөлөжөрине јөмөлтө эдер.

Совет Сюзтын ла Китайдын албатылары өмөлөжөрин элбедер ле теренжидер аргалардын бирүзи — СССР-дин союзный ла автономный республикалары, крайлары ла областтары КНР-дин провинцияларыла, автономный райондорыла өмөлөжөтөни, көнү колбулу болотоны. Мында эки орооннын ортодо гранда озогы өйлөрдин арткан јарты јок блааш-тартышту керектердин аайына эптү-јөптү куучындажып, чыгып алатаны јаан учурлу.

Бойынын ороонында башкараачы эки партиянын Төс Комитеттеринин Генеральный качылары туштажып куучындажала, КПСС-тин ле КПК-нын ортодо колбуларды орныктырып јарандырап болуп јөптөжип алдылар. Партиялардын ортодо колбулар камааны јок ла алдынан бойы башкарынар, бой-бойынын керектерине киришпейтен ээжилер аайынча орныгар. Элден озо партийный иште чоком ченемел алыжарына, ол тоодо Төс Комитеттердин, олоордын аппаратынын, бөлүктөринин, јербойындагы комитеттеринин, парткомдордын ижинин, обществовед-ученылардын ижинин ченемелин алыжарына, јаан једимдү эп-сүмени, анчада ла идеологический иштин јангы аргаларын таркадарына јаан ајару эдилер.

Пекинде өткөн туштажулар эки ороонды ла эки партияны јилбиркедип турган телекейлик сурактарды шүүшкен. СССР-дин ле КНР-дин ортодо колбулар орныгып јаранганы јангыс ла эки государствонын албатыларынын төс јилбүлерине ле амадуларына јарап турган эмес, је анайда ок басты-

ра телекейде амыр-энчүни ле жеткер жок болорын жеткилдеерине тын жомолто эдери туштажу өткөни керегинде жарлаган жетируде айдылды. Пекинде СССР ле КНР куучындажып жөптөжип алганы бу ороондордын өскө ороондорло колбуларына каршу этпес.

Совет Союзтын ла Китайдын башкараачылары туштажу өткөн күндердеги куучындарында, жарлаган документте телекейдин бүгүнгү күндеги жаан учурлу керектери аайынча олордын жөптөжип алган такши шүүлтелери айдылды. Ончо керектерде эки орооннын шүүлтелери жарап туру деп айдар арга жок. Андый болоры жолду. Мында жаман неме жок. Эки башка шүүлте болгон чике жол талдап аларына, жөптөжөрине жарамыкту.

Телекейдин бүгүнгү жүрүминде СССР ле Китай өмөлөжөтөн керектер көп. Элден озо кижиликти ядерный жуу-чак башталар жеткерден аргадап аларында, ар-бүткенди корырында, ооруларды жоголторында ла өскө дө текши керектерде өмөлөжөри жанынан чокым куучындажып алгандар.

СССР ле КНР телекейде айалганы жымжадарына жомолто эдери кыйалта жоктон керектү деп шүүп турулар. Олор ороондор ортодо колбулар жаранып турганын, ядерный жуу-жепселди астадары жанынан өдүп турган ишти, Европада черүлерди ле тегин жуу-жепселдерди астадары жанынан Венада өдүп турган эрмек-куучындарды, телекейдин кезик жерлеринде болуп турган жуу-согушты ла блааш-тартышты токтодоры жанынан ООН ажыра өткүрип турган ишти жарадып турулар деп, Пекиндеги туштажуда угустылар.

Совет Союзтын ла Китайдын ортодо колбулар жаранын телекей узак сакыган. Эмди СССР-дин башкараачызы Пекинге барып, КНР-дин башчыларыла туштажала, куучындажып жөптөшкөни жер үстинде ак сагышту ончо улусты сүүндирди деп, Болгарияда «Работническо дело» газет бичиди.

Америкада башкаруга жуук «Вашингтон пост» газет М. С. Горбачев КНР-ге барып жүргенин бастыра телекейдин жүрүминде исторический учурлу деп бичип туру.

СССР ле КНР бойларынын улузынын тоозыла, тын экономиказыла, байлык-жөжөзиле, албатылар ортодо жаан тоомжызыла Күнбадыштын ла Күнчыгыштын, Түндүктин ле Түштүктин ортодо экономикада колбуларды өскөртө жарандырап аргалузын Индиянын премьер-министри Раджив Ганди Делиде журналисттерле туштажарда айтты.

Н. ТОДОШЕВ

ЭМДИГИ ӨЙДӨГИ ПРАВОСЛАВИЕ ЛЕ ДУХОВНЫЙ ЈАРАНДЫРЫШТЫҢ СУРАКТАРЫ

Өткөн 1988 жыл Орус православный церкпенин историясында юбилейлү жыл болгон. «Рустыты крестегенинин 1000 жылдыгын» байрамдаганы бу керекке јангыс ла јанынан соныркап ајару эткенинде эмес, је эмдиги өйдөги орус православный церкпенин историязы, идеологиязы ла тӱзӱлгӱн бӱдӱми бистинг де ороондо, анайда ок гран ары јанында да албаты-калыкты тын соныркатты. Мыныла коштой орус православный церкпе Советтердин государствозында ла социалистический обществодо јетен жылдан ажыра јайым иштеп, онын амыр јадары јанынан ӱткӱрип турган ижи телекейде јӱмӱлтӱ алынып турганы ајарулу.

Бистинг ороондогы демократизация ла ачык-јарык болоры јанынан иштер общественный јадын-јӱрӱмди, ол тоодо церкпенин де ижин кӱргӱзерине јӱмӱлтӱ болуп туру. Кудай јангыс башкараачылар церкпенин ижин бойынын идеологиясында тузаланарга тургандары јарт. Кудайдын сӱзин јетиреечилер эмдиги өйдӱги православниенин тӱс учурын јетире ондобос улуска тын тайангылап јадылар. Олордын бир бӱлӱги Орус православный церкпени кудай јайаган салым, ол он јӱсјылдыктын туркунына бир де кубулбай арткан дешкилейт. База ӱскӱзи православный церкпе национальный јанжыгуларды улалтып туру, эмдиги өйдӱги јӱрӱмди байгызып, бистинг албатынын социальный ла культурный ӱзӱминде укталтышты байгызып јат деп албадангылайт.

Мыныла колбой научный атеизмнин пропагандисттери јадын-јӱрӱмди чын-чике кӱрӱргӱ тазыккалак, кудай јанынан чокум кӱрӱм-шӱӱлтези тынгыгалак улустын, анчада ла јаш-ӱскӱримнин сурактарына научно-материалистический тӱзӱлгӱ каруулар берер учурлу.

КПСС-тин јангырта јазарган Программасында мынайда айдылган: «Коммунистический таскадулу иш биске удурлажа турган идеологияла, ич-кӱрӱшле, улустын санаа-шӱӱлтезинде озогыдан арткан-калганыла тартыжу јогынан болор

аргазы јок.» (КПСС-тин XXVII съездинин материалдары. М. 1986, 165 стр.) Көрүм-шүүлтеде туурартынан кирген идеологияны јенип чыгары бистин идейно-таскадулу ижисте эн јан-ан задачалардын бирүзи болуп јат. «Бис кудай јангыла тарты-жар учурлубыс — деп, В. И. Ленин үредетен. — Бу материализмнин, анайдарда марксизмнин төзөлгөзи» (В. И. Ленин. Соч. толо јуунтызы. 17 т., 418 стр.).

Эмдиги өйдөги православие кудай јанын јандайтан кандый ла керекке коштоныжарга, бойынын амадузына келиштире јангыртарга ченежип јат. Олор кудай јанын, эмдиги христианствонун төзөлгөлөрүн јангыртарга, кожулталар, кубулталар эдерге ченешкилейт.

Мындый айалгада научный атеизмнин пропагандисттерине эмдиги өйдөги орус православиенин аңылу јүзүн-башкаларын ајаруга алар керек. Олор кандый?

Эн ле озо јангыртыштар азыйгы јанжыккан төзөлгөлөргө тайанып јат, олор бойынын төзөлгөлөрине кубултылбој јүк ле бистин өйдөги айалгага келиштире јарталат. Мында јанды јайаачылар бир ле тургузылган јанжыгуларла башкарынып јат деп айдыжадылар. Экинчизинде, јангырту бистин ороондо болуп турган социально-экономический кубулталарла колбулу, ого үзеери совет кижинин социально-политический көрүм-шүүлтезин ле ичбойындагы керексиген некелтелерин јеткилдеерине ууландырылган. Үчинчизинде, јангырту кудай јандагандардын көрүм-шүүлтезинде ле кылык-јангында кемнен де камааны јок кубулталарды көргүзип јат.

Эмдиги өйдөги православный церкпе социалистический обществодо иштеп турганын ла кудай јандагандардын көрүм-шүүлтези материализмге јайылып калганын ајаруга алып, тос ајаруны кижинин ич кылык-јанын ла көрүм-шүүлтезин бийиктеде өскүрер сурактарга ууландырат. Бүгүн мүргүүлде ле церкпенин литературазында, кудайзактарга эдип турган кычыруларда улай ла кижи бойын духовный јанынан чылазыны јоктон јарандыра өскүрер учурлу деген сөстөр угулат.

Эмдиги өйдөги православный церкпенин башкартузында тургандар кижинин ат-нерези керегинде мындый үч јанын аңылагылайт.

Баштапкызында, кижи кудайдын јайалтазыла бүдүп јат. Экинчизинде, кижинин эди-каны, сөөк-тайагы јерден бүткен, тынды дезе кудай берген. Үчинчизинде, кижи айландыра телекейде эн бийикте турганынан улам, ол кудай ла кудайдын јайаган телекейи ортодо колбоочы болор учурлу.

Олордын шүүлтезиле болзо, кижн боґоно-сөөктү эттү-канду, санаа-шүүлтелү тынду неме. Онын бүткен бүдүми кубулта јок јазалду болзо, је түнеген судазын јаантайын јарандырып өскүрер керек.

Христиан јоннын мүргүүл үредүзиле болзо, кижинин эн бийик салымын кудай јайаган. Онын јүрүми кудайдын јайаган салымынан кыйышпай јүрген соғында толо болуп актлар. Кижини кудай ого берилген суданы бүдүрер эдип јайаган, анайдарда, ол экүнин ортодо үргүлјиге «бирлик ле колбуу» болор учурлу. Је кудайла бирлик болор јолдо кижинин бүдерде қожо јайалган «килинчеги» буудак болуп артып туру. Андый болордо, кижн јер үстинде јүрер тушта јаантайын ичбойында «јангыртылып», духовный јанынан јарана өзөр учурлу.

Бойын јарандыра өскүреринде, кудайдын сөзин јайаачылардын шүүлтезиле болзо, тос арга, сок јангыс јол — јер үс-инде ончо ырыс-сүүнчиден, коотту, күнүн сайынгы јүрүмнен айрылып мойнооры. Мынан көргөндө, андый аскетический јүрүм кижини бу ак-јарыкта сок јангыс бойынын ич-санаазыла јүрерине, «ол јердеги» орды јок јүрүмге бүдерине ууландырып јат.

«Ол јерге јүрерге белетенип, бу јердеги јүрүмнен айрылып, катуда јүретени кудайзактарды азыйда да јилбиркетпейтен. Ол ло аскетизм деген неме бистин де өйдө кудайга терен бүдүп тургандарды тын күүнзеттирбей јат. Эмдиги өйдө ишти тзөгөн айалга, культурадагы өзүмнин јаанап өскөн кеми, наукадагы једимдер кижинин јер үстиндеги јүрүмнин учурын бийиктедип, «ол јердеги» јүрүмнен там ла там ырада апарып јат. Јер үстиндеги јүрүм кижиге сок јангыс катап берилген, «ол јерде кандый да јүрүм јок» деген идея јенип, элбеп туру. Кижини ол онын духовный өзүмин шинжүлөп билип аларында материалистический үредү улустын санаа-шүүлтезине там ла теренжиде шинийт. Онын да учун эмдиги өйдө православиени јангырта јарандыра деген сурак аскетизмле (јүрүмде бастыра не-немеден мойноп, кату јүрүм јүрери) көндүре колболыжып јат. Эмдиги өйдөги православно-аскетический кудай јанын шиндеп көргөндө, христианский аскетизмди јангыртары онын тос үредүзинде ээжилерди бир де кубултпай јат деп айдар арга берет. Кудайдын сөзин јайаачылар ол ээжилерди азыйгы ла аайынча корулап, оны духовный јанынан јарандыра өзөринде эн ле өдүнги ийделердин бирүзи деп бодоп турулар. Је андый да болзо, олор бүгүнгн күнде јаантайын монахтын јүрүмин јүрерин, бой-

ын өнөтийин кыйнайтанын кереги жок неме деп бодоп жадылар. Христианиннинг общественный жүрүмү монахтын өзүминен тузалу болгодый деп олоор үредип турулар.

Мыныла коштой кудайзактардын литературазында «жер үстинде ончозынан мойноор» деген шүүлте элбеп, оны духовный өзүмнинг төс аргазы деп көрөтөни тынгыт. Темдек-тезе, Москвадагы патриархиянын бир журналы митрополит Вениаминнинг (Федчинковтын) жүрүминен мындай үзүктөр көргүзөт: «Федчинков духовный өзүминде эң бийик кемине жедерге болуп, кандый ла оок-тобыр немелерле тартыжып баштаган. «Мен чайды ненин учун сахарлу ичип жадым? Сахар жокко до кем жок. Онойып сахарлу чай ичпей барган. «Чайды кайдар? Жаңыс ла изү суудан ичип аларга жараар. Чайды база токтоткон. «Фрукталар неге керектү?.. Галстук не керек? Тайак не керек? Жараш тарак не керек?.. Шак ол духовный жарандырыш бедиреп турган семинарист кандый түп шүүлте эдет эмеш? Шүүлтези жарттан жарат. «Мүргүш ле жөпсиниш. Өскөзи бойы ла жоголып калар» (Өрөги адалган журналдын 1988 ж. чыккан 2-чи номеринде).

Аскетизмнинг үредүзин эмештен жангыртатанынын төс амадузы—оны жараш жилбилү эдип алары. Эмдиги өйдө кудайдын сөзүн жайаачылар аскетизмге кандый да социальный ууламжы колбоорго чырмайгылайт. Бу өйдө аскетизмди олоор кижинин жаңыс ла жайалып бүдөрдөги тынын жоголтору эмес, ич санаазы, көрүмү өскө керекшиштерди бийлеп турар учурлу деп көргүскилейт.

Эмдиги өйдөги православиеде бойынын бүдүм-кебериле, учурыла аскетизмге жуук неме орозо (пост) болуп жат. Орозонун учуры бастыра жанынан бойун тудунары деп, кудай жаңы үредет. Эмдиги православный мүргүүл жандагандар эки бүдүм орозо — эди-канында ла санаа-шүүлтезинде деп анылагылайт. Эди-канында дегени — жиир курсақты кемип өйлөткөни. «Улу орозо» тушта бир кезек жебрен агару кудайзактар төртөн күнге чыгара курсак жибей жүргүлөгөн деп, легенда-куучын бар. Орус православиеде андый орозолор 200 күнге жедип жат. Онон башка күндүк ле кудайдын жаан байрамдары алдында орозолор бар.

Андай орозолор кудайзак кижинин су-кадыгына тын каршузын жетирип турганы жарт. Курсак жииринен токтодунары кижинин су-кадыгынын айалгазын ажаруга бир де албай, медицинанын некелтелерине чек келишпей жат.

Эмдиги өйдөги православиеде бүдүмү аайынча экинчи, ууры аайынча баштапкы жерде духовный орозо туруп жат. Ду-

ховный пост дегени јер үстинде күйбүредиштен мойножоры, жүрүмнөң јажынып, ичбойында ла сананып жүрери, бойынын «килинчектү» кылыктарын шинжүлеери. Бу орозо тушта Евангелиени ле тыгыда үренер, бажыар, мүргүүр керек деген шүүлте эдилет. «Евангелие христиан кижининг духовный жүрүмининг төзөлгөзи. Оныла кизи бойынын духовный жүрүмининг чын-төгүнин түнейлештирип турар учурлу. Евангелиени тыгыда үренгени кижининг кинчегин ачып, јангыр-тылган кизи кандый бодотон учурлузын көргүзип јат». (Өрөги адалган журналдан).

Курсактанышта ла духовный орозо туткан кизи јангыс ла бойынын су-кадыгына каршу јетирип турган эмес, је бойын чындап ла јангырта јарандыраарынан ырадып јат. Кудайзак кижининг сок ло јангыс бойынын алдын көрөритынып, ол айландыра телекейден бойын бойы айрып, јангыскан жүрүмге туйуктайт. Мынан улам кизи жүрүмдеги уур-күчтерте удурлажары ујадап, бойынын ийдезине бүдетени јоголып јат.

Мындыј туйуктанган психический айалгадан чыгатан арга мүргүүл деп, кудай јангы үредет. Олордын айдыжыла болзо, мүргүүл-бажырыш кижини кудайга јууктадып, «кижини кудайга, јайаган тындуны јайаачыга» табыштырып

Православный јандашта эки бүдүм мүргүүл бар: церкпедеги (общественный) ле айылдагы (тагынан, бойынды-йы). Кудай јангын башкараачылардын үредүзи аайынча церкпедеги мүргүүлден башка айылда — уйкудан турарда, кандый ла ишти баштаардан озо ло кийнинде, ажанар алдында ла онын кийнинде, үйден чыгып барар алдында ла јанып келерде, уйуктаар алдында мүргүүр керек. (Өрөги айдылган журналдын 1986 ј. чыккан 8-чи номеринде).

Шак анайда православие кижининг санаа-шүүлтезин мүргүүл ажыра јарандыраарына ууландырып, оны јүк ле бойынын күүн-јилбүзине туйуктап, обществонын јилбүзин туураладып јат.

Эмдиги өйдөги православный церкпе кижининг учуры да јанынан көрүм-шүүлтезин өскөртип туру. Кудайзактардын теоретиктерининг бирүзи Л. Воронов мынайда бичийт: «Кижининг кизи болуп жүргени—коллектив. Коллективтеги таскадыныш кажы ла кижиге јайаанын ичкери өскүрер, бойынын тагынан күүн-табын арттырып алар, јоксырабай, коллективтинг ченемели ажыра байыыр, бастыра социалистический обществоло колбулу өзөр арга ачып јат».

Кижинин жарандыра өзөрине общественно-тузалу иштин учурына да көрүм-шүүлте кубулып туру. Бүгүн: «Иш кижиге жангыс ла жүрүм жүрер арга берип турган эмес, же бүдүретен ижине де ак-чек күүн-санаалу болор арга ачып жат» — деп айдылат.

Мындый шүүлтелер айдылып та турза, эмдиги өйдөги модернистский көрүштөн кижинин обществодогы жүрүми ле ижи онын духовный жүрүминде төс учурлу керек эмес деген санаалар угулат. Азийгы ла аайынча кижинин духовный өзүми общественонун социальный төзөлгөзиле колбу жоктон көрүлет. Духовный жанынан жарандыра өзөр керекти омор кудайдан камаанду, онын болужы жокко неге де чыдаар арга жок деген жастыра шүүлте эткилейт. Кудай жангы кижини бойынын ийдезине, санаа-шүүлтезине бүтпес жолго ийде салат. Онын да учун кудай жангынын үредүзи реакционный болуп, наукадан туура барып турганы ол.

Керектин чынын алар болзо, кажы ла кижинин духовный жүрүми жаранып өзөринин төс аргазы кудай жангынан айрылары болуп жат. Духовный жайым ла кажы ла кижинин ончо жанынан өзүми религиозный көрүм-шүүлтеден айрылбаганча болор аргазы жок.

Мыныла колбой научно-атеистический пропаганданын адына бой-бойыла колбулу мындый задачалар тургузылып жат:

— эмдиги өйдөги мүргүүл жангын кандый ла жүзүн бүдүмдерин чике көрүм ле методика жанынан чындык критика ажыра коскороры;

— социалистический общественонун көрүм-шүүлтезинде, жандаган жангында кудайзак ла текшикижилик күүн-санааны научно-материалистический жанынан терен шиндеп көрөри;

— кудайзак кылык-жангы табылтып турган шылтактарды таап, онын ончо бүдүмдериле эрчимдү тартыжары.

С. НОСОВ,

Ленинградта Герценнин адыла адалган пединституттын аспиранты

БАЖАЛЫКТАР

Демократияны теренжидер јолло	3
Политический ле экономический ўредўни јанырта тўзўри	8
Јаныртунын јолыла	14
Најылык колбулар орныкканы	28
Эмдиги ўйдўги православие ле духовный јарандырыштын сурактары	33

СОДЕРЖАНИЕ

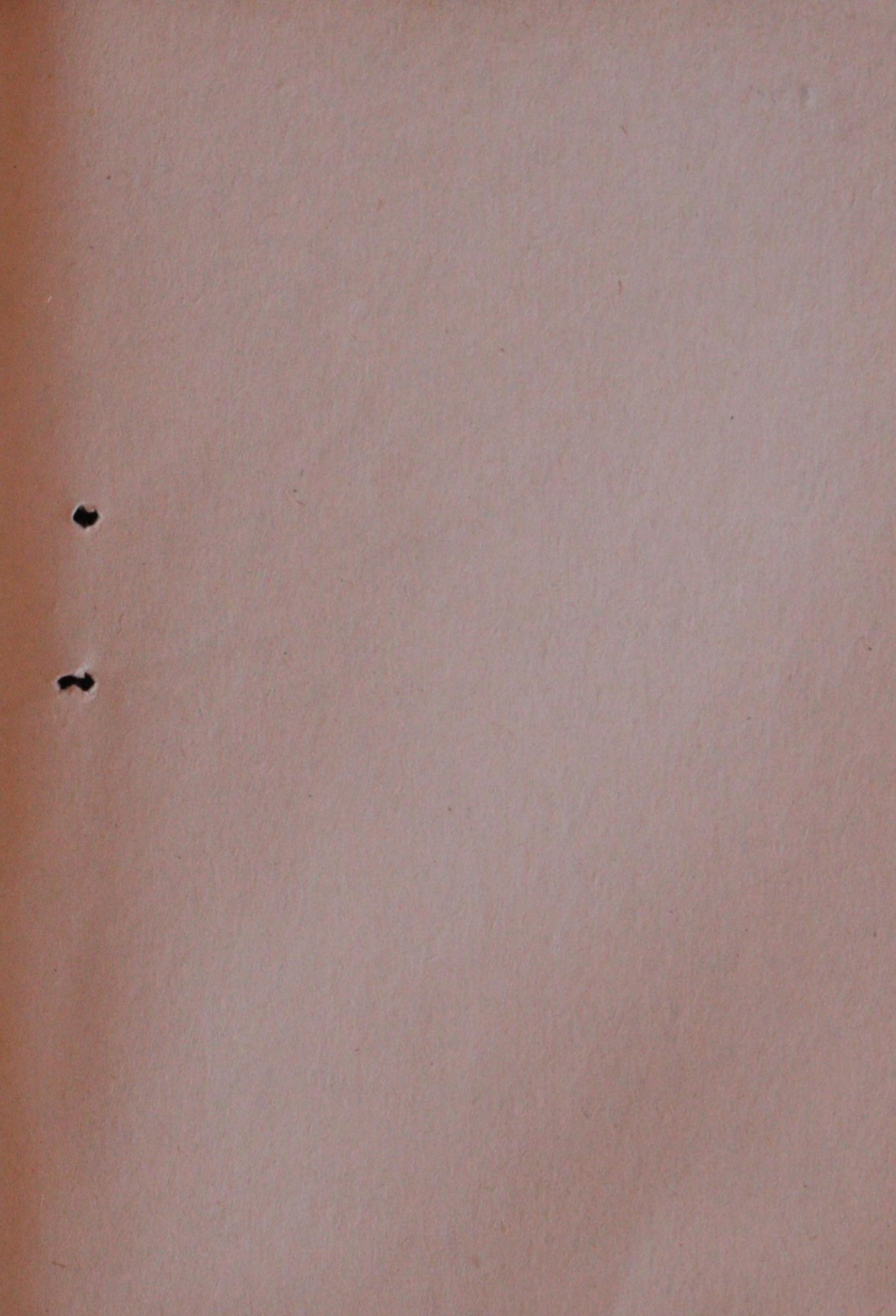
На путях углубления демократии	3
Перестройка политической и эконо- мической учебы	8
На путях перестройки	14
Восстановление дружественных связей	28
Современное русское православие и проблема духовного самосовершенство- вания личности	33

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано в печать 29. 06. 89. Формат 60X84 1/16. Усл. п. л. 2,32. Уч.-изд. л. 1,96. Тираж 300 экз. Заказ 2537. Цена 5коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, 659700 г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 35.

5 акча.